

Tréfás versek és gúnyénekek

a régi magyar népies költészetből.

A XVIII. század nemzetietlen irodalmának alig ismert népies költészetét gazdagítják az alább bemutatott költemények. Mint ezekből láthatjuk, a gúny és humor már akkor is elég sikerülten ostorozta a társadalom félszégeit. Mai felfogásunktól leginkább abban térnek el, hogy a főkötőhöz nem jutott leányok búját-bánatát egész középkori kiméletlenséggel állítják pellengérré az ismeretlen versírók.

Az 1., 20., 24—26. számú énekek társadalmi ferdeséget ostromolnak a középkori szatira érdes hangján, de azért itt-ott igen jókedvű, sőt dévaj humorral is. A 4—7. és 17—18. számúak felismerhetően kolozsvári vonatkozásúak s szintén ott és a szomszéd Tordán énekelték pajkosabb diákjaink a 8—10. és 19. szám alatt közlötteket.

A 11—13. és 22—23. számú énekek igazi népies hanggal tűnnek ki. A 14—16. kisdud szatirikus képeket rajzol Faludy korának izlése szerint. A 3-dik éneknek képtelen képei a régi hegedősök mókás tréfáira emlékeztetnek.

Figyelmet érdemel a 2-ik számú esonkán maradt is, melyet jámbor diák leírója nem mert az utókornak a maga egész mivoltában hátrahagyni. A maga nemében egyetlen és legritkább emlék régi költészetünkből. Egy ismeretlen magyar Sappho benső érzelmeinek őszinte megnyilatkozása ez, mely érzelmek leplezetlen őszintesége bátran versenyezhet mai kitűnőbb nőköltőink, az Erdős Renék, hamisítatlan Sappho-utáinzataival. Tehát e legújabb irány sem dicsekedhetik azzal, hogy a letűnt századokban méltó magyar elődjére ne akadhatnánk egy kis figyelmesebb széttétekintéssel.

I.

Ez mostani álnok világban.

1.

Ez mostani álnok világban,
Befedezett sok ravaszságban,
Ritkán vagyon,
Ki maradjon
Hív barátságban;
Ki fenn álljon
S le ne szálljon
Az igazságban.

2.

Ezt példázza sok rút csalfaság,
Erre czéloz minden ravaszság.
Hamar botlik
S meghanyatlik
Most a barátság;
Ezt felbontja
És elrontja
Egy kis bosszúság.

3.

Kivel tartasz, meg kell szemlélni;
Mert sokaktól mostan kell félni.
Csendességben,
Békességben,
Ha akarsz élni,
Mindent szépnak
S igaz képnek
Nem kell ám vélni.

4.

Ne higgy minden szájmosolygásnak;
Ne adj hitelt minden sírásnak.
Ne jelents' ki,
Ne fedezd ki
Szívedet annak;
Mert azonnal,
Nem haszonnal,
Ellened állnak.

5.

A kit legjobb barátodnak vélsz,
Kivel talám éjjel-nappal élsz,
Az, ha lehet
És szert tehet —
Ha tőlle nem félsz! —
Jégre viszen,
Csúffá tészén,
Míg eszedre térsz.

6.

Kinek soha nem is vétettél;
Sőt a kivel legtöbb jót tettél;
Kitől talán
Még egy kalán
Vizet sem vettél:
Ha egy szóbán
Vétesz, abban
Nagyot vétettél.

7.

A mi fénlük, nem mind arany az,
A mit mondnak, nem mind igaz az:
Ezer közül,
Vagy több közül,
Ha van egy igaz;
Mostan ugyan
Valójában
Elég csuda az.

8.

Szólj kedvére bár annak tízet,
Egyszer ne adj szájának ízet:
Hívsegedért,
Szerelmedért,
Bosszúval fizet;
Sok tött jódért,
Jóvoltodért,
Iszod e vizet.

9.

A kik azért reád nevetnek,
 Jól rá vigyázz, miként illetnek :
 Simogatnak,
 Lapogatnak,
 Míg megejthetnek ;
 Ha megejtnek,
 Kinevetnek
 S azzal fizetnek.

10.

Vigyázzon hát kiki magára ;
 Minden dolgát vegye próbára.
 Ha tétováz
 És nem vigyáz
 Maga dolgára :
 Életének,
 Vagy nevének
 Jut határára. ¹

Dixi.

II.

Hogyha valaki gavallér . . .

1.

Hogyha valaki gavallér, vagyok én dáma,
 Személyemnek szépségének alig van párja,
 Borért, tánczért, pénzért, csókért én szállást adok. ²

2.

Személyemnek, szépségemnek megnézésére,
 Furcsa ³ dali természetnek szemlélésére
 Furcsa ⁴ fiak, gavallérok hozzám eljönnek.

3.

Fonttal mérné az aranyat, csak elnyerhetne ;
 Szekérrel adna ezüstöt, csak elvehetne . . .
 De ha jó szív nincs benne hív, semmi minden hír.

¹ E nevezetes költeménynek, melyet, úgy látszik, nem csak énekeltek, hanem élő szóval is elég gyakran declamáltak diákjaink a XVIII. században, három első strophája meg van *Jánosi Sándor* gyűjteményében, az egész pedig ilyen sorrendben csak *Dersi Istvánnál* olvasható, ki az ő *Elegans Diarium*-ját 1770-ben jegyezte össze Thordán. Összeforgatott strophákkal, több újabkori s helyenként értelemzavaró változtatással Erdélyi János is közölte Hevesmegyéből. *Népdalok és mondák*. I. 290—292. Nevezetessé teszi e költeményt a sok erővel megírt érdekes beltartalom mellett a nem kevésbé meglepő, csinos külforma is, melynek dallamos menete megegyezik a tárogató síp mellett énekelt kurucz táborigyűlések dalokéval. (V. ö. *Thaly*: Vitézi énekek. II. 327. és Adalékok I. 31. 43. 44. stb.)

² E sor megértésére jó tudni azt, hogy Sepsi Csombor Márton külföldi útjában is igen gyakran özvegy asszonyokhoz szállt. A XVII. sz.-ban tehát az özvegy asszonyok egyik életmódja az idegen útasok ellátása volt.

³⁻⁴ *Furcsa* a. m. *ügyes* a régiéknél.

4.

Azért miért jótétemért szállna rám átok,
 Hogy személyt nem válogatok, nagyra nem vágyok :
 Szegény legénynek ¹ pénzéért, ha vagyon, adok.

5.

Furesa számos legényekért szinte meghalok,
 Az ösztönre mert mindenkor jól készek azok :
 Azért vélek, a míg élek, lakni nem félek . . . ²

Amen. Finis. Vége s a többi!

III.

Tréfás ének.

1.

A pad alatt három tojás,
 Végy el egyet benne.
 A csuporban egy csepp vaj sincs,
 Ránts rátottát véle.

2.

A többivel, szűkön költve,
 Süss pogácsát négyet.
 Abból estve gusalyasba
 Vigyünk el vagy tízet.

3.

A pad alatt kakasüllőn
 Vagyon egy szalonna,
 Kinek régen Pusztá Pál volt ³
 Híres mézsárossa.

4.

Vágj darabot, ha nem avas,
 Tyúkmony rátottába :
 Barátinkat hívjuk öszve
 Este vacsorára. ⁴

IV.

„Kolosvári ének“.

1.

Sárga csizma, veres nadrág ;
 Ha tortyos is, nem igen tág ⁵
 Kurta dolmány, lapos sujtás . . .
 Vetett ágyban végig nyujtás.

2.

Egy lábról másra döcözgni,
 A ház földén hömpölyögni.
 Mint a bolond kerülni,
 Mégis el nem szédülni.

¹ Mivel nőtelen, azért szánja s mondja *szegény* legénynek.

² E valami híres dámáról szóló régi virágéneket csak csonkán tartotta fenn *Balázs József* daloskönyve. A közölt utolsó strophában „számos“ (legény) *deák* vagy más jelző helyett áll. — Nótája a XVI. századbéli „Házások éneke“ lehetett.

³ Ma : Senki Pál.

⁴ Egy XVIII. századi kéziratról. Népünknel nagyon szokásos az ily humoros előadás, a mit Erdélyi János „képtelenségi költészet“-nek nevez, mivel igen gyakran a legvakmerőbb fantáziával összeállított képtelenségekről szól. (V. ö. *Népdalok és mondák*. I. 475.)

⁵ A két első sor változata mint tánczszó maradt fenn Udvarhelyszéken. *Vadrózsák*. I. 329.

3.

Magos patkó, kúrta dáma,
Tizenhat esztendő s máma.¹
Pésma pixis, szuszogós váll;
Mégis mint a peták úgy áll.

4.

Tarka szoknya, két-három ing, —
Egy szügyellő s egy farmatring...
Sok rühes kezen forgás,
Kutyamódi vigyorgás.

5.

Asztalinas, lovász peczér
A komornyék mellett elfér.
Mind jó néki szorulástól:
Jól tudom; nem kérдем mástól.

*

Tudok annyit felöle:
Lesz valami belöle.²

V.

Ringy-rongy kapocs.

1.

Ringy-rongy kapocs félre töllem,
Minden baj körmölj előllem.
Fuss, ha látsz most szemekkel!

2.

A vén asszony kosarában,
Csak egy félpéruz ül magában.
Oh, szegény, hogy dudolhat . . .

3.

A kinek van birtokában,
Három-négy tallér markában,
A bizony koborolhat.³

VI.

Víg napomnak . . .

1.

Víg napomnak, hajnalomnak virágjában élek;
Éltem csendes, kedvem rendes, semmitől nem félek.

2.

Jajra ha kész nyomoruság taszítna veremben,
Akkor is bátor próbával szállnék velle szemben.

¹ Már ma.

² A két utolsó sort ma is hallani egy kis szókimondó változtatással. Úgy látszik, mintha egy főúr mellett szolgáló „ifjú“ párról szólna e ma már fölötte homályos „kolozsvári ének“, vagy inkább pasquillus, melyet Dersi István „*Diarium Elegans*“ cz. daloskönyve őrzött meg az enyészettől.

³ Jánosi Sándor „*Egy mulató virágkertecske*“ cz. gyűjteményéből a XVIII. sz. végéről.

3.

Van zacskómban, birtokomban száz fülös tallérom :
Foldozásra, vakolásra lészen jó pallérom.

4.

Ha kiürül, bétaszítom egy sovány árokban,
Körmösebbel s nehezebbel akadok . . .

5.

A míg élek, nem cserélek senki sógorával ;¹
Bár a komám, lova s a hám, — kettő lesz magával.

6.

Ha meghalok, eltemetnek a pincze torkában :
Ott is lészek életemnek szokott birtokában.²

VII.

Ha szívem . . .

1.

Ha szívem hozzád hajolna,
Egy fél lot eszem sem volna.
Ha kedvedért sanyargatna,
Az . . . hideg borzogatna :
Magamat mind verném,
Míg vérben keverném,
Hogy emberséget tanulna.

2.

Magam ellen pert indítnék,
Fazakamhoz ám nem szítnék.³
Magamat holtig perelném,
Holtig meg sem békelleném.
Vonaglásomban is,
Sőt koporsómban is
Ellened lármát pendítnék.

3.

Más az arany s a sárgaréz,
A gombolda⁴ s a lépes méz,
A dongólégy s a méhecske,
Más a veréb, más a fecske . . .
Darást apolgatnék,⁵
Ha veled mulatnék.
Szorult szem, a mely reád néz.

4.

Légy magadnak,⁶ spaczérozz már,
Mint a nyöstény szabóbogár.
Nem sirat egy rigót egy nyár ;
Nincs félpénzben száz forint kár.
Ha egy irígy itt jár,
Töllem tanácsot vár :
Hidd meg, hogy fenyőfában⁷ zár.⁸

¹ Vajjon nem inkább : aranyával ?

² Csonkán, homályosan megmaradt régi költemény ; Jánosi Sándor gyűjteményéből közöljük. Formája azonos Balassi Bálint „*Mint sík mezőn csak egy szálla . . .*” kezdetű énekével.

³ Nem kedveznék magamnak.

⁴ Étel neme. — ⁵ Csókolgatnék. — ⁶ Maradj magadnak.

⁷ Koporsóba. — ⁸ Dersi István „*Diarium Elegans*” cz. daloskönyvéből. A 3-ik versszak négy sora, a 4-ik vsz. harmadik és negyedik sora meg van Erdélyinél is : *Népdalok és m.* II. 40.

VIII.

Deák-ének.

1.

Egy éneket hallék Ó-Thordában,
A templomon alól egy kis házban;¹
A nagy leány sirdogál magában,
Hogy férjhez nem vitték a fársáingban:

2.

„Meguntam már a kéretést várni,
Magam fogok szerencsét próbálni;
De elmémmel el nem tudom járni,
Kit keressek s kívül kelljen hálni“.

3.

„Elsőben is deákot szeretnék,
Mert a deák mindenkor tetszenék;
De a deák csak gusalyoskodnék²
S a menyecskék töllem elszeretnék“.

4.

„Papot kérnék, mert nagy asszonytságban³
Járdogálnék kamuka ruhában;
De hogy a pap csak otthon kuttogna,
Nem kell nékem karimás kalapja“.

5.

„Szabót kérnék; de gyűszűt cserélne.
Szurkos kovács csak szenet égetne.
Az ötvös is csak kentefitélne;
A lakatos mind holtig reszelne“.

6.

„Asztalos is tudom, hogy megkérne;
De bálnám, ha czirkalomra tenne. — —

8.

„Vargát kérnék, de szurkos a körme;
Fazakamból ő mindent kiszedne.

¹ A piaci nagy, hajdan unitárius templomot érti. Apró boltok és kereskedő lakások veszik ma is körül. Az elhitézés tökéletes, mert a versszerző diák a „nagy leány“ énekét a czinteremből valóban könnyen meghallhatta.

² A fonóba, guzsalyosba járna.

³ V. ö. „nagy uraságban“.

Ha én hozzám vagy egy vendég jönne,
Tudom, hogy nagy gyalázatom lenne“.

9.

„Elviseltem harminczhárom pártát,
Hatvanhat pár sarúnak a talpát;
Még sem vettem semmi használatát . . .¹

10.

„Oh, átkozott, búra termett párta,
Hogy nem éget meg a tűznek lángja;
Mert foglak s oly igen elhajítlak,
A tengerben kövel lenyomtatlak“.

11.

Elég légyen ez néhány versecske;
Néked írom te dali özecske.
Majd eléjő tavasszal a fecske . . .
Megcsókolgat téged egy vén kecske.²

IX.

Nőtlen ifjú éneke.

(„Cantio Elegans“.)

1.

Nagy bánatban vagyok, édes kenyeres társ,
Mert ha kardra hína amaz harczoló Márs,
Semminek tartanám, azt mondanám, hogy: pars;
De az min búsulok, nem hámlík, mint a hárs.³

2.

Mert im' a leányok reám haragudtak;
Mérgekben mind addig futtak és fáradtak:
Ország eleibe törvénybe czitáltak.
Egyéb bosszút tenni még eddig nem tudtak.

¹ Az itt kimaradt sor meg van Thálnál (*Vitézi énekek*: II. kt. 176.) azzal a különbséggel, hogy ott 83 pártát viselnek hiában el.

² *Balás József* versgyűjteményéből. E gúnydal legkésőbb a XVIII. század első negyedében költ. Párja annak az 1751-ben másolt még régibb éneknek, melynek befejező részét az *Erdélyi Múzeum* 1893. évfolyam 92. lapján csonkán közöltem. Az 1—3. és 9—11. szak némileg megegyezik a Thaly *Régi m. vitézi énekek* II. kt. 176. 177. lapján közölt XVII. század-beli „Vén leány panaszával“.

³ Nem oly könnyű dolog.

3.

Oka ez, mert férhez igen mehetnének,
 „Jó volna“, azt mondják, „hogyha elvinnének“!
 Ha vinnék, örömet oly igen mennének,
 Talám örömeikben az nap nem ennének.

4.

Én nem tudom, máron¹ soha is, mit tegyek,
 Mert utánnam járnak, mint piaczi legyek,
 Elbujdosnom innen magasak a hegyek . . .
 Ily nagy búsulásban immár hova legyek?

5.

Az faluban pedig mingyárt rám találnak ;
 Újabb, újabb dolgot ellenem próbálnak,
 Rendiben² előttem oly kevélyen járnak :
 Attól félek, egyszer éppen csak megcsalnak.³

6.

Ha szabadulhatnék, elvinném egyiket ;
 De fel nem találom soha is, melyiket,
 Inkább választanám talám a szebbiket ;
 De félek, nyakamban hogy vet szennyes inget.⁴

7.

Christina ő magát igen mutogatja,
 Hogy ő hozzám jönne, maga is akarja,
 Ő magát de azért hejában fárasztja ;
 Mert el nem nyerheti aztat bizonyára.

8.

Vígan sétál, látom, én előttem Clára ;
 Jól főzet számomra ő ebédre mára.
 De meg ne mozduljon soha is számára,
 Hogy elvegyem, nem kell nékem azért soha.

9.

Csendes ; szép beszédű, úgy látom, Mária,
 Ékes, szép természetű és hozzá nincs hijja,
 Hogy hozzám jöhessen, maga is azt járja ;
 Sem apám, sem anyám de azt nem akarja.

¹ A. m. immáron.

² Sorjában.

³ Rászednek.

⁴ A. m. szégyent akaszt a nyakába.

10.

Mosolyog én reám, a mint látom, Rusint ;
Az egyik szemével magához gyakran int, —
De az más szemével ottan másra tekint :
A ki őt elveszi, még az is láthat kint.

11.

Kevély embereken igen paraszt Jutka ;
Magaviselése, beszéde is buta,
Hogy hozzám jöhessen, még tavaly is futta ;
De énnékem nem kell : üsse meg a gutta !

12.

Ágnes nemes módra termettél szép gyengén,
Szemem is megakad rajtad erősképpen.
De te felőlled is hallottam, hogy délben
Még alszod az álmot, melyért honn légy frissen.

13.

Kata ugyan mégis nem oly hibásacska :
Dolgaiban serény, sokkal is jobbaeska.
Alattomban ő is akaratosocska ;
Titkon lappang, mint az alá néző macska.

14.

Ugyan nyalkán jár-kél énelőttem Éva,
Azt mondja : mind övé Debreczen és Déva,
Igen nagyon vagyok,¹ hogy elviszik még *ma* ;
De templom sepreni honn marad *holnapra*.²

15.

Igen kívántatja magát velem Panna,
Víg, mikor kezében az ejteles³ kanna.
Ha elvinném, reám sok szitkokat hánna ;
Azután mellettem gyakran mást kívánna.

16.

Mérges, morgolódó és durezás is Borka,
Mikor megharagszik, megdagad a torka ;
Haragjában pattog a csizmája sorka :
Ha elvinném, velle élnék én csak torba'.

¹ Nagyra vagyok.

² Úgy látszik, vén leányok is separték a templomot.

³ Ejtjel : meszely, néha itze.

17.

Rébéka is tudja a falut jól róni,¹
 Nyelvétől magadat alig tudod óni,
 Szája mászt rág, mikor másutt leül fonni:
 Az apja házánál honn hagyom nyugonni.

18.

Ilonát szeretem mosolygó szájáért;
 De meguntam őtöt tétovázásáért,
 Csélcscap módra való hazudozásáért:
 Nem szorultam reá, hogy elvegyem azért.

19.

Igen vígan vala csak nem régen Sára;
 De szép ezífrán esék csakhamar vására, —
 Így immár nem mégyek látni szállására.

20.

Az férhez menésben szorgalmatos Márta,²
 De hogy a mártóban másnak gyertyát mártá,
 Azzal árestumban magát otthon zárta:
 Én hozzám jó voltált csak hijában futta.³

21.

Immáron kifogytak mind az jó leányok . . .
 Az törvény napjára ismét elé állok,
 Egy jó prokátort is magam mellé várok:
 Vagy nyerek, vagy vesztek; de én megpróbálok.⁴

Finis: vége. Gula: gége.

X.

A vén leány éneke.

1.

Ez mái világban	Elkövettem,
Minden férhez mégyen;	A legényt is
Csak én nem mehetek:	Megbecsültem;
A nékem nagy szégyen.	Mégis el nem vettek;
Hiszem ⁵ mindent	Engem megvetettek.

¹ A falut róni, róni az utcákat, a. m. sokat sétálni.

² A jóban szorgalmatoskodó Márta — czélzás az ismeretes bibliai helyre.

³ Futotta — székelyesen.

⁴ *Balás József* daloskönyvének első darabja e „*cantio elegans*”. Két versszak kihagyásával közöltük.

⁵ Ma: hisz', hiszen.

2.

Az három X-et is
Régen meghaladtam ;
Mégis az átkozott
Pártában maradtam.
Nincs szívemnek
Reménysége,
Hogy valaha
Felesége
Légyek valakinek
Nem tudom, mit tégyek !

3.

Legényeket immár
Eleget próbáltam ;
Utezán, piaczkokon
Eleget sétáltam :
De senkinek
Én kedvében,
Nem eshettem
Szerelmében.
Jaj, jaj, hová légyek ? !
Nem tudom, mit tégyek !

XI.

Rontom-bontom . . .

1.

Oh átkozott kalamájka,³
Ki a szüzet földhöz vágta,
A szoknyáját felhajtotta,
Csunya lábát kimutatta !
Oh átkozott kalamájka,
Mért a szüzet földhöz vágta !

3.

Néki nyujtom karjaimat,
Összveverem bokáimat ;
Úgy fordulunk mi egymáshoz,
A szemünknek erányához.
Rontom-bontom testem, csontom ;
Rontom-bontom testem, csontom.

2.

... Mint a szarka szökdicsélek ;
Ha tánczolok, úgy hevülek.
Tánczosomnak bokájára,
Vigyázok a taktussára.
Rontom-bontom testem, csontom ;
Rontom-bontom testem, csontom.

4.

Hadd repedjen a szűk nadrág,
Az *vigan*³ is, mert az nem tág.
Úgy halunk meg ugránczolva,
Vigan, russzisan⁴ tánczolva.
Rontom-bontom testem, csontom ;
Rontom-bontom testem, csontom.

¹ Jánosi Gergely „*Világi Énekek*“ cz. gyűjteményéből.

² Orosz vagy rusznyák táncz. Vesd össze :

A mi orosz kolomeijkánk,
Habár aprós kissé,
Azért nekünk mindig kedves ;
Az teszi kedvelté.

Nincs oly táncz a kerek földön,
Mint a kolomeijka,
Keblemből a lelketet is
Csaknem kiszorítja.

Fincicky : Magyar-orsz népdalok. 179. 180.

³ Mindkét nembeli viselt ily nevű ruhát. Vesd össze : „Ez időben (XVIII. század végén) kezdettek Erdélyben az úgynevezett *à la vigan* ruhák divatba jönni s kedves anyámnak volt egy vadgalamszínű, mely engem mindig elragadtatásba hozott“. *Jósika* : Emlékirat. I. 27. „Atyám egyik öltözete . . . finom fekete *vigonyból* volt az egész : mente, dolmány, nadrág“. U o. 98. 1.

⁴ Orosz módon. A francia háborúk tették divatossá a múlt század elején az orosz szokásokat. A kalamájka zenéje és táncza azonban már a XVI. sz.-ban is el volt terjedve.

5.

Mely gyönyörű, mely szép dolog,
Mikor két szép együtt forog;
Együtt enyhül, együtt pihül, —
Jaj, de mely szép dolgokat szül!
Rontom-bontom testem, csontom;
Rontom-bontom testem, csontom.

6.

Hektikával nem gondolok,
Mikor kedvemre tánczolok.
Mégérdemli, hogy én azért
Köpjek napjában százszor vért.
Rontom-bontom testem, csontom;
Rontom-bontom testem, csontom.¹

XII.

Ha meghalok.

1.

Ha meghalok, meghalok;
Eltemetnek a papok;
De addig, szép angyalom,
Szíved bírni akarom.

2.

Ha meghalok, meghalok;
Eltemetnek a papok;
Sírj te osztán felettem;
Maradj addig mellettem.

3.

Ha meghalok, meghalok;
Eltemetnek a papok.
Temessenek, szép alak,
Csak esztendőt bírjalak.

4.

Ha meghalok, meghalok;
Eltemetnek a papok;
De megbocsásson a pap,
Nem lesz a meg maholnap!

5.

Ha meghalok, meghalok;
Eltemetnek a papok;
De én arra nem hajtok:
Halálom nem áll rajtok.

6.

Ha meghalok, meghalok;
Eltemetnek a papok;
De csókollak szüntelen:
Ne haljak meg büntelen.

7.

Ha meghalok, meghalok;
Eltemetnek a papok;
De ingyen nem fizetek:
A mig élek, szeretek.

8.

Ha meghalok, meghalok;
Eltemetnek a papok;
De félek, hogy te megcsalsz:
Nállamnál előbb meghalsz!

9.

Ha meghalok, meghalok;
Eltemetnek a papok...
De szeretlek, kis hamis,
Holtod után halva is!²

1.

Ha meghalunk, meghalunk;
Megterítik asztalunk:
Esznek, isznak felettünk,
Abból, a mit szereztünk.

¹ „Új világi énekek“ cz. ponyvairodalmi nyomtatványról a XIX. század elejéről. Erdélyi János Szabolcsmegyéből közli az utolsó öt stropha átalakított későbbkori változatát. *Népdalok és mondák*. II. 217. 218.

² Az 5., 4., 3. és 9-ik versszak (ilyen sorrendben) a szövegben némi módosítással megvan Krizánál is Udvarhelyszékről közölve. *Vadrózsák*. I. 69.

2.

Iddogálják örömet
A keserű ráczürmest,
Asszú szőlő borunkat, —
Vígán lakják torunkat.

3.

A lesz ám a keserves;
Eszi a sok keserves¹
A sok jó fánkot, sültet, —
S még asztalhoz sem ültet!

4.

Igyuk meg hát féltünkben
Mindenünket éltünkben!
Nem kell ám bolondozni:
Más számára dolgozni.

5.

Ha bédugnak sírunkba,
Papp se jöjjön torunkba!
Temessen csak ingyen el:
Mennyen haza ép fővel!²

XIII.

Pesten jártam.

1.

Pesten jártam iskolába, ó!
Pesten jártam iskolában:
Térdig jártam a rózsában. M, n, o, p, q.

2.

Lehajlottam, szakasztottam, ó!
Lehajlottam, szakasztottam
S a rózsámnak odaadtam. M, n, o, p, q.

3.

Répa, murok, petrezselyem, ó!
Répa, murok, petrezselyem...
Boldog a tiszta szerelem! M, n, o, p, q.

4.

Ha még élünk jövendőben, ó!
Ha még élünk jövendőben:
Vetünk a *felső mezőben*. M, n, o, p, q.

¹ Erdélyben ma is használják e szót „gyászoló” értelemben.

² A *Márkos-kódexből* közöljük a XIX. század elejéről. Rövid változatát Maros-Vásárhelyt ma így éneklék:

1.

Ha meghalok, meghalok,
Mennybe visznek angyalok.
Felviszek egy hordó sört;
Megitatom Szent Pétört.

2.

Ha megdöglök, megdöglök,
Elvisznek az ördögök,
Leviszek egy hordó bort:
Leítatom Pulutót.

5.

Árpát, kását, veres kölest, ó!

Árpát kását, veres kölest:

Együtt aratjuk le kedves.¹ M, n, o, p, q.

*

1.

Rozsmarint és rózsalevél, ó!

Rozsmarint és rózsalevél:

Katonáné² Bécsben jól él. M, n, o, p, q.

2.

Végig mentem a temetőn, ó!

Végig mentem a temetőn:

Eszembe jut szép szeretőm. M, n, o, p, q.³

3.

Módi⁴ a sok veszekedés, ó!

Módi a sok veszekedés:

Ritka a megelégedés! M, n, o, p, q.

4.

Csak csupán az egyes⁵ szívek, ó!

Csak csupán az egyes szívek

Lehetnek egymáshoz hívek. M, n, o, p, q.

5.

Verje meg az én istenem, ó!

Verje meg az én istenem,

Ki áskálódik ellenem. M, n, o, p, q.⁶

¹ A két első versszakot kissé eltérő alakban lásd Erdélyinél: *Népdalok és mondák*, I. 42. l. A két utolsót teljesen megváltoztatva még ma is dalolja a marosszéki székely, de a bennök rejlő poésist, a hitvesi szeretet költői kifejezését, nem érti már. Vesd össze: *Vadrózsák*. I. 209. és *Dalok gyűjteménye* (Sárospatak, 1826.) 144. l.

² *Katonáné* a régiéknél legtöbbször csak a katona kedvese, szeretője — gúnyos értelemben.

³ E 2-ik versszak számos népdalba van beillesztve. Vesd össze *Erdélyi: Népdalok stb.* II. 54. I. 359. stb.

⁴ Ma: divat.

⁵ Ma: egyetértő.

⁶ E csinos kettős dalt szintén a *Márkos-kodexből* közöljük.

XIV.

A buzgó dervis.

1.	3.
Kali dervis az erdőbe' Egy kisedre akada ; Veszi tüstént az ölébe S ilyen szókra fakada :	„Mert egy lelket ma megnyerek, A kinek ragadozók Szülei pogány emberek És Mahomed tagadók.“
2.	4.
„Istenem, mely szép kised ez ! Beh jó, hogy rá akadok. Ihol még mozog, éledez : Oh, uram ! hálát adok.“	Hogy ezeket elmondotta, Bicskiáját kivevé : Környül metszé, megáldotta S a földre visszatevé. ¹

XV.

Dámon és kedvese.

1.	2.
Dámontól egy rózsát kértem, Ő is kért, a mit ígértem. Megijedtem s elszaladtam ; A fák között megakadtam.	Ő csókolt, én kiáltottam ; De hijába : többet kaptam. Orditani már nem tudtam. Mit csináljak ? Csak tartottam. ²

XVI.

Bor János végső órája.

Bor János midőn haldoklott, Kedvese nagy sírással volt. „Ne sírj,“ monda, „mellettem !“	„Tudod egész életemben, Sem költőmben, sem fektemben, A vizet nem szenvedtem !“ ³
---	--

XVII.

„In honorem Bacchi.“

Im jelen a víg tél, Bacchus innepével ;
Jön már a nyájasság Venus szép képével !

¹ Találó szatirája a vakbuzgóság önzésének. Jánosi Sándor gyűjteményéből.

² A Faludy korabeli ártatlan idyllek egyike. Jánosi Sándor gyűjteményéből közöljük.

³ Egy Dicső-Szent-Mártonból került dalgyűjteményből a múlt század 30—40-es éveiből.

Muzsikus! szemeid vessed a kótára.
Gavallér! lábaid egyengedj nótára.

De vigyázz, erszényed mert ha lészen lapos :
Nem kellesz, ha vagy is francia-kalapos.

Farsángi mulatság nem kevésbe kerül.
Ifjú! nyájasságba, ha pénz van, úgy merülj.

Mert szomjan és éhen rosszul ölelgethetsz,
A ropogós nótán lassacsckán ügethetsz.

Ha van jó kurázsíd, úgy fogsz csak tetszeni.
Ha nincs, még jobban is — meg kéne metszeni.¹

XVIII.

A kolozsvári könnyező szűzre.

Régiék elmultak és megavultanak.
Nem bolond a világ: megokosodtanak.
Kinek miye vagyon, ládába szorítja
S a papok konyháját ő nem zsirosítja.
Ezüstjít nem rakja a Szűz oltárára :
Bánkóért is a Szűz mostan segít rajta.²

XIX.

Bánom cselekedetem.

1.

Bánom cselekedetem,
Hogy én baráttá lettem
S a klastromba mentem.
Nem tetszik ez az élet,
Mert engem a természet
Más útra vezérelt.

2.

Nagy urak a papok ;
De nincs szabadságok,
Mert szerelemrabok.
Járnak csuf gyász-ruhába.
Nem mehetnek a bálba ;
Sem a kávéházba.

¹ „Ez superscriptio volt egy Bálba invitáló Bacchusi rajzolásnak.“
(Kolozsvárt, 1790-ben.) Aranyos-Rákosi Székely István versgyűjteményéből közöljük.

² A „*Kolozsvári könnyező Szűznek historiájának*“ utolsó lapján találtam e profán pennájú felíratot az unitárius főiskola könyvtárában. Maga a historia 1770-ben nyomtatott „az Academiái betűkkel.“ A replica reá valamikor a fekete bankó-czédulák korszakában kelhetett. Még következniék utána 16 sor magyarázat a tábla belső lapján; de e 16 sort ájtatos női kezek olvashatatlaná tették. (Mert csak női kéztől eredhet, meggyőződéseim szerint, a megnyázott ujjnak gummiként való erélyes alkalmazása.)

3.

Bánom, hogy az hajnalban
Elmentem a templomba
A szent rórátéra :
Lámpás nélkül, hogy mentem,
Helyem eltévesztettem
S egy szép lány mellé ültem.

4.

Meglátott a püspök,
Bezzeg volt száraz früstök :
Izzadott az üstök.
Engem felvitetett ;
Sötét helyre tétetett,
Vasra is veretett.

5.

De azon nem busulok,
Hogy ki nem szabadulok :
Katonának állok.
Nem kell a reverenda ;
Maradjon a klastromba !
Nem kell bizony soha !...¹

XX.

Kérkedők nótája.

1.

Ifjú varjú keresztről
Mind azt kiabálja :
Úr vagyok ! lábam nyomát
Kereszten találja.
A vén varjú meglátja,
Egy boglyáról kiáltja :
Kérkedj-kérkedj csak, csak,
csak !
Telej ki csak, csak !

3.

Hivatalban sokakat
Oh, be' gyakran tisztelnek !
A rossznak is, míg nagy úr,
Mind süveget emelnek.
De ha majd kiszorúl,
Szép ege béborúl :
Akkor lásd meg csak, csak,
csak !
Mekkora lesz csak !

2.

Szállj le csak a keresztről,
Repülj jegenyére,
Meglásd, senki sem tekint
Kérkedő fejedre.
Neked, mint varjúnak,
Ilyen nótát fúnak :
Kiregj-károgy csak, csak, csak !
Dögévó vagy csak !

4.

A ló is, míg pariipa,
Anglus nyereg alatt jár.
Ha kivénül, taliga
Húzó lesz, mint a számár.
Jártak így mágnások :
Lettek taligások.
Akkor hitték csak, csak, csak !
Mivé lettek csak !²

¹ Márkos Mózes tarcsafalvi mester gyűjteményéből a múlt század elejéről. Rövid töredékét a *Magyar Nyelvőr* (XXIII. 141.) közölte Parád vidékéről. Teljesebb változatát lásd Erdélyinél: *Népdalok és mondák*. II. 247., 248.

² Tökéletlenebb változatát lásd Erdélyinél. *Népdalok és mond.* II. 251. Itt bemutatott dallamosabb alakjában egy mészköi régibb (Hosszú Zsig-

XXI.

Tótok csúfsága.

<p>1.</p> <p>Szegény tótnak mestorsága
Vikony gyucsat zárulni:
Hát szegény tót legény
Mindig krumplit zabálik.</p> <p>2.</p> <p>Majd elmenünk az országba
Fazékéket drótozni.
Hát szegény tót legény stb.</p> <p>3.</p> <p>Majd elmenünk az orszáknak,
Vagy portásnak szolgálni,
Hát szegény stb.</p> <p>4.</p> <p>Zárvai tót vagyom nekem,
Briszkát hoztam zárulni.
Hát szegény stb.</p> | <p>5.</p> <p>Mért nem lenném már én is víg,
Rígen mint akartam így.
Hát szegény stb.</p> <p>6.</p> <p>Majd elmenünk a korcsmába,
Szivoliczát megiszunk.
Hát szegény stb.</p> <p>7.</p> <p>Édesdeden megcsókolnik,
Szuritnik a menyecskót.
Hát szegény stb.</p> <p>8.</p> <p>Hajja maga! ne haragszik:
Éljün' kiesin' kedvüinkre!
Hát szegény tót legény
Mindig krumplit zabálik.¹</p> |
|---|--|

XXII.

Elveszett a czínkalán.

<p>1.</p> <p>Elveszett a czínkalán,
Czihárium hap!
Ninesen Tordán szép leán.
Czihárium hap!</p> | <p>Megkerült a czínkalán;
Van még Tordán szép leán.²
Czihárium hap! hap! hap!
Czihárium hap!</p> |
|---|---|

2.

Ez a kettő a mit ér,
Czihárium hap!
A többi semmit sem ér,
Czihárium hap!³

mond, 1846.) és egy újkori (1856.) toroczkoí másolat egybevetéséből közöljük. Jókai szerint reactionarius szellemű nóta volt ez az ő ifjú korában. A nagy urak bosszantására énekelték.

¹ Czupor Andor vers-gyűjteményéből. (Toroczko. 1836.)

² V. ö. *Kriza*: Vadrózsák, I. 186. „Elveszett a láda kóccsa, Meg nem szabadulok soha; Megkerült a láda kóccsa“ stb.

³ A múlt század 30-as éveiben még énekelték Tordán e sajátságos hangú népdalt, melynek vége elveszett. Emlékeztet a Krizánál olvasható „Kiszáradt a diófa, Csillaárum haj!“ kezdetű udvarhelyszéki nótára is, melynek rhythmusára énekelt meg Arany János az ő írószobáját. (*Vadrózsák* I. 189.)

XXIII.

Ez a macska fekete.

Ez a macska, fekete, tratilatitan!	Tám az fejr jobbaeska, tratilatitan!
Tám az tejet megette. Tratilatitan!	Füle is hosszabbaeska Tratilatitan!
Ebszülte csúf macskája,	De az barna ravaszabb,
Be kopott a bundája! Tratilatitan!	A nyaka is vastagabb. Tratilatitan!

Hát a veres mit csinál? Tratilatitan!
 Egeret lés, sántikál. Tratilatitan!
 Nézze kend csak a tarkát,
 Mind feltartsa¹ a farkát. Tratilatitan!²

XXIV.

Oh a férfi, a férfi! . . .

1.

Oh, a férfi, a férfi! . . . a' ritka madár!
 Csak pénzre tekint, oh be' kár!
 Dús engem el nem vészen,
 Azt bizonyára hiszem.
 Elaszott koszorúm
 Majd a sírba' viszen.
 Mert a férfi, a férfi, a' ritka madár!
 Csak pénzre tekint, oh be' kár!

2.

Sok leány a huszonhatot meghaladja már:
 Még sem jön az, a kire vár.
 Dús engem el nem vészen,
 Azt bizonyára hiszem stb.

3.

Mert az arcz kecasei is hamar elmúlnak ám:
 Jól tudja magáról anyám . . .
 Dús engemet el nem vészen,
 Azt bizonyára hiszem:

¹ *Feltartja* helyett székelyesen.

² „Szomorú és vig dalok“ cz. gyűjteményből. A negyvenes évek táján írta össze S. M. „Vajda Anna kisasszony számára“ Újabbkori változata Krizánál: *Vadrózsák*. I. 162. 163.

Elaszott koszorúm
Majd a sírba viszem.
Mert a férfi, a férfi, a' ritka madár:
Csak pénzre tekint, — oh be' kár!¹

XXV.

Boldogságunkra mi kellene még.

1.	4.
Boldogságunkra mi kellene még?
Egy szalmafedél is elég...	Egy ágyaeská talán majd elfér;
Tükör oly szükséges, mint a kenyér.
Egy ágy, egy tükör,
Egy asztal, egy szekrény,
Kis szoba, kis szék...
2.	5.
Egy szobában mi vígan lakunk,
Abba egy pár széket rakunk,
Kis szoba, kis szék...	Boldogságunkra mi kellene még.
Boldogságunkra mi kellene még?
Egy szalmafedél is elég.	Négy ruha nékem elegendő,
Elhez kell még vagy tíz zsebkendő.
3.	6.
Egy asztalkát is majd mi vegyünk,
Egy szekrénybe ruhákat tegyünk.
Egy asztal, egy szekrény,
Kis szoba, kis szék...	Négy ruha, tíz kendő,
Egy ágy, egy tükör,
Egy asztal, egy szekrény,
Kis szoba, kis szék...
Boldogságunkra mi kellene még.	Boldogságunkra mi kellene még.
	6.
	Egy pár gyűrű, ha szép! nem ártana,
Egy aranyláncz is jól állana!
Pár gyűrű, aranyláncz,
Négy ruha, tíz kendő,
Egy ágy, egy tükör,
Egy asztal, egy szekrény,
Kis szoba, kis szék...
	Boldogságunkra mi kellene még?
Egy szalmafedél is elég! ²

¹ Valami színműből kerülhetett Vajda Anna kisasszony emlékkönyvébe. Azt „bizonyára“ elihetjük mi is, hogy a kiről ez ének szól, az sohasem ment férjhez; mert csak a — dúsra várt.

² A múlt század 30-as éveiben Toroczkón másolt énekgyűjteményből. Gitár mellett énekelgették. Kevésbé dallamos újabbkori változatát Ugocsából közli Abafi Lajos Székely Sándor „Tréfás népdalai“ közt. (*Magyar Könyvesház*. II. foly. 55. l.)

XXVI.

B ő j t i é n e k .

1.

A büszkeség miatt
Némely alig állhat.
Öltözete kaczer;
Feje egy pénzt nem ér.
Mindig feszesen jár;
Pedig bizony nagy kár!
Mert akár mit téssen:
Ő is csak hamv léssen.
Hamu, hamu, léssen!

2.

Minap hogy sétálék,
Hátul pengést hallék:
Hát egy szabólegény
Sarkantyúson s hetykén.
Felkiálték: „Szabó!
Meg ne rugjon az ló...¹
Sarkantyúddal oszolj:
Csak kecskén lovagolj!”
Hamvat, hamvat téssen!

3.

Egy asszonyt láttam én:
Pompás kalap fején.
Kérdem, hogy ő kiné?
Hát csak egy szakácsné.
Hord el kellemedet,
Konyhában a helyed!
Felfordult a világ:
Már ez is nagyra vág.
Hamvat, hamvat téssen!

4.

A farsáng elmúlt már.
Sok lánynak ez határ:²
Divatos öltözet,
Szabályos készület,

Van nyájas viselet:
Míg egy férjet csiphet.
De ha megkaphatja,
Holtig elnyaggatja.
Hamvat, hamvat téssen.

5.

Itt láték egy asszonyt.
Amott egy kisasszonyt.
Azt mondják: oly szépek,
Mint a festett képek!
Nézd otthon kellemét:
Arczok merő festék;
Ruhával termetét
Párisban készíték.
Hamvat, hamvat téssen!

6.

Minap hogy kimentem,
Egy úr állt mellettem
Pomádés fejével,
Tarka nyakkendővel.
Nézeget ablakra,
Pislogat lányokra;
Pedig már vén legény:
Szürke hajú szegény.
Hamvat, hamvat téssen!

7.

Egy úrfi ment amott,
Kalpag-tolla logott
Fején s kérdem: ki a?
Hát: egy úr kocsissa!
Menj az istállóba,
Végy seprút markodba:
Ott van uraságod
És minden jószágod!
Hamvat, hamvat téssen!

¹ T. i. az a ló, melyért sarkantyúját felkötötte.

² A farsang lévén véghatára a lány céljának, vágyának, hogy t. i. férjhez mehessen.

8.

Mondok még egy leczkét,
Még pedig nem regét,
Melyre vigyázzatok,
Férfiak kik vagytok:
Mind csalfa a leány,
Hamis biz az, a hány!
Rád kacsingat szépen,
Mást szorongat kézen.
Hamvat, hamvat téssen!

¹ *Vajda Anna* emlékkönyvéből.

9.

Oh, de van még egyéb,
Az aranynál előbb,
Mely porrá nem lészen,
Mely hamvat nem téssen:
Hála és szeretet,
Haza és becsület!
E' porrá nem lészen,
E' hamvat nem téssen:
E' nem hamu lészen!¹

Közli: KANYARÓ FERENCZ.